

אגדת היום

עיונים ומחשבות סביב אגדות הגמרא בדף היומי

חולין ז | הבהמות של רבי פנחס בן יאיר ורבי

הפרדוקס של הפרדות

הרבה נכתב על הנס המופלא שארע לרבי פנחס בן יאיר בנהר גינאי, ועל הבהמה המופלאה שלו שלא רצתה לאכול ממזון לא מעושר. על המשך אותו סיפור מופלא נכתב פחות. לכן נניח כרגע את החלק הניסי יותר בסיפור, שבו רבי פנחס בן יאיר מכריח את הטבע להשתנות לרגע כדי לעשות את רצון ה', ואף בהמתו נוהגת באופן על-טבעי בהתאם לרצון קונה, ונתבונן מעט בסוף הכואב של הסיפור.

עם כל הכבוד לניסים שבהתחלה, הסיפור מסתיים בטעם מר. רבי, רבי יהודה הנשיא, מעוניין לפגוש את רבי פנחס בן יאיר, ומופתע מהעובדה שרבי פנחס מסכים. רבי פנחס עצמו אומר שזו אינה הפתעה, ואין לו עניין מהותי נגד התארחות בסעודות של אחרים, אך רק בתנאי שהמזמין באמת יכול ורוצה בזה. אולם כאשר מגיע רבי פנחס אל רבי, מתברר שבאמת לא פשוט לגרום לו להתארח. רבי פנחס מבטל את הביקור, לנוכח העובדה שאצל רבי גדלות פרדות לבנות, שהן בעל חיים מזיק. את תיאורי הפלאות מחליף כעת דיון הלכתי, כאשר רבי מגלה נכונות מדהימה להיפרד מפרדותיו בכל מיני אופנים, ורבי פנחס מוצא בכולם בעיה הלכתית. באופן פרדוקסלי, אי אפשר להשאיר את הפרדות אך גם אי אפשר למכור או להפקיר אותן. לבסוף לא נמצא פתרון לבעיית הימצאותן של הפרדות אצל רבי, והמשבר בינו ובין רבי פנחס מתואר כהר גבוה שנוצר ביניהם.

רבי פנחס התגבר על הנהר והפך אותו למעבר חופשי, אך בסוף הסיפור הוא הופך מעבר חופשי להר בלתי עביר. הוא הפך את איתני הטבע למסורים ביד האדם המקיים את רצון ה', אך לבסוף לקח את המסור בידי אדם – היכולת להתארח אצל תלמיד חכם – והפך אותו לתופעת טבע שאי אפשר לעמוד מולה. מסתבר שלטבע שטבע רבי פנחס בן יאיר יש גם צד שני: אם מתוך המגמה לעשות את רצון ה' הטבע יכול להשתנות לתועלת – כאשר אי אפשר לקיים את רצון ה', לטבע אין תקנה. בהמתו של רבי פנחס מוקדשת לעשיית רצון קונה ולכן אוכלת רק אוכל כשר, ואילו בהמותיו של רבי מזיקות לבריות ולכן יוצרות מחסומים.

חשוב לציין שלא מדובר בסתם גורם טבעי שאינו עושה את רצון ה'; הפרדות הלבנות לא נולדו כאלו. הפרד הוא הכלאה שנוצרה בידי אדם. הקב"ה יצר את הטבע, ולכן טבועה בו המגמה לעשות את רצון ה'; האדם יצר את הפרד, ולכן לא בטוח שהוא ישרת את המגמה האלוקית ויטיישר לפיה. אם נדמה היה בתחילת הסיפור שהאדם גובר על הטבע, המתח סביב הפרדות מחדד את הנקודה: הטבע הוא בריאה אלוקית, לא צריך להיאבק בו, הוא ממלא את תפקידו נאמנה – ובמקרים מיוחדים הוא מוכן לקבל שינויים מסוימים כדי שהתפקיד יתמלא כראוי. היצירה האנושית, לעומתו, חסרה את ההטבעה המיוחדת של המגמה האלוקית בה, ולכן עשויה לסבך את המציאות.

עם כל הכבוד ליצירה האדם, עליו לדעת את מגבלותיה. אדם העושה רק את הטוב עבורו – מעשיו עשויים לגרור כישלון; אדם העושה את רצון ה' – הטבע יהפוך לכלי בידו.

...שמע רבי נפק לאפיה, אמר ליה: רצונך סעוד אצלי, אמר לו: הן. צהבו פניו של רבי, אמר לו: כמדומה אתה שמודר הנאה מישראל אני? ישראל קדושים הן, יש רוצה ואין לו ויש שיש לו ואינו רוצה, וכתיב: אל תלחם [את] לחם רע עין ואל תתאו למטעמותיו כי כמו שער בנפשו כן הוא אכול ושתה יאמר לך ולבו בל עמך, ואתה רוצה ויש לך, מיהא השתא מסרהיבנא, דבמלתא דמצוה קא טרחנא, כי הדרנא אתינא עיילנא לגבך. כי אתא, איתרמי על בהווא פיתחא דהווי קיימין ביה כודנייתא חוורתא, אמר: מלאך המות בביתו של זה ואני אסעוד אצלו? שמע רבי נפק לאפיה, אמר לי: מזבנינא להו, אמר ליה: ולפני עור לא תתן מכשול. מפקרנא להו, מפשת היזקא. עקרנא להו, איכא צער בעלי חיים. קטילנא להו, איכא בל תשחית. הוה קא מבתש ביה טובא, גבה טורא בינייהו. בכה רבי ואמר: מה בחייהן כך, במיתתן על אחת כמה וכמה...